

ЕКОНОМІЧНА НЕРІВНІСТЬ ТА СОЦІАЛЬНА СТРАТИФІКАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

Аксьонова Ірина Вікторівна, к.е.н., доц. кафедри статистики та економічного прогнозування, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Сучасний стан розвитку національної економіки характеризується змінами в соціальній структурі суспільства, що пов'язано як з диференціацією населення за рівнем життя, так і з розподілом суспільства на страти за комплексом різноманітних соціальних індикаторів.

Питанням соціальної стратифікації суспільства та економічної нерівності в ньому присвячені праці багатьох, як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, серед яких можна виділити Е. Лібанову, Н. Римашевську, В. Масальського, П. Сорокіна, М. Тарусіна, К. Девіса, У. Мур, П. Бурд'є, М. Кон, У. Уорнера та інших. Компаративний аналіз літературних джерел з проблематики економічної нерівності та соціальної стратифікації [1-4] дозволив виділити наступні критерії стратифікації суспільства, табл. 1.

Таблиця 1

Критерії стратифікації суспільства

Назва теорії стратифікації	Критерії соціального розшарування та нерівності в суспільстві
1	2
Концепція засновника теорії стратифікації П. Сорокіна	Розрізняє три види стратифікаційних структур: економічна (за критеріями доходів та багатства); політична (за критеріями впливовості та відношення до влади); професійна (за критеріями професійних компетентностей, успішного виконання соціальних ролей, володіння певними творчими навиками).
Марксистська теорія соціальної стратифікації (теорія економічного детермінізму)	Критеріями розшарування в суспільстві виступають: засоби виробництва, поділ праці, відносини власності (причетність до засобів виробництва, роль у громадській організації праці, місце в певній системі суспільного виробництва).

Закінчення табл.1.

1	2
Теорія стратифікації Л. Уорнера (репутаційна теорія стратифікації)	Критерії стратифікації: престиж професії, рівень доходу та володіння власністю, рівень освіти. На підставі даних критеріїв розрізняється шість класів (страт): 1) вищий-вищий – представники впливових династій; 2) нижчий-вищий – банкіри, визначні політики, власники великих фірм; 3) вищий-середній – визначні бізнесмени, юристи, лікарі, наукова еліта, видатні діячі культури та спорту; 4) нижчий-середній – наймані робітники різних професій, які займаються розумовою працею; 5) вищий-нижчий – наймані робітники, які займаються фізичною працею; 6) нижчий-нижчий – представники маргінальних груп населення.
Функціоналістська теорія соціальної стратифікації (Э. Дюркгейм, Т. Парсонс, К. Девіс, У. Мур)	Соціальна нерівність базується на розподілі праці та визначається значимістю функцій, що виконуються для суспільства й престижем професії. При цьому критеріями соціальної нерівності є: якісні характеристики людини, якими вони володіють з народження; рольові (функціональні) характеристики, які визначаються набором компетентностей, якими володіє людина; характеристики, що обумовлені володінням певними матеріальними та духовними цінностями.
Теорія М. Вебера	Головні критерії визначення стану людини в стратифікаційній системі: 1) майнова нерівність; 2) соціальний престиж; 3) приналежність до певних політичних кругів або партій.
Теорія П. Бурд'є	Критерії розшарування в суспільстві: економічний, що включає рівень доходу, наявність у власності рухомого та нерухомого майна, заощаджень, фінансових активів тощо; культурний, що включає рівень освіти, особливі знання та вміння, стиль життя; символічний, що включає авторитет у колективі, групі, суспільстві, престиж виконуваної справи, репутацію; соціальний, що включає соціальні зв'язки, ролі, дії.
Теорії сучасної соціології	Критеріями соціальної стратифікації є: дохід та його величина; рівень освіти; престижність професії; багатство (величина накопичених доходів); відношення до влади.

Аналіз табл.1 підтверджує, що соціальна стратифікація суспільства базується як на природній, так і на соціально-економічній нерівності між особами. Ця

нерівність проявляється в соціальному житті індивідів та має ієрархічний характер. Крім того, протягом життя може відбуватися зміна соціального статусу людини, що виражається у вигляді соціальної мобільності усього населення і є важливою умовою розвитку суспільства.

Окремо слід відмітити, що, не зважаючи на усе різноманіття підходів та критеріїв соціальної стратифікації, в її основі знаходиться економічний фактор, який є також причиною поглиблення нерівномірності розшарування населення в суспільстві. Економічна нерівність є не тільки важливим фактором соціальної стратифікації, а й формує рівень соціально-економічного розвитку суспільства, що виражається через показники якості життя. Для вимірювання якості життя населення в міжнародних зіставленнях використовують низку індексів, до яких можна віднести індекс розвитку людського потенціалу; міжнародний індекс щастя; індекс якості життя; індекс відчуття щастя. Зазначені індекси формуються із соціальних та економічних показників і характеризують рівень соціальної нерівності в країні порівняно з іншими країнами.

Виділення складових економічної нерівності та проведення аналізу стратифікації українського суспільства є напрямком подальших досліджень автора в даній проблематиці.

Література

1. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / За ред. Е.М.Лібанової. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2012. – 404 с.
2. Критерии стратификации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.grandars.ru/college/sociologiya/kriterii-stratifikacii.html>.
3. Сорокин п. А. Социальная стратификация и мобильность https://sociology.mephi.ru/docs/sociologia/html/sorokin_soc_strat_mobile.html.
4. Соціальна стратифікація і мобільність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/15660212/sotsiologiya/sotsialna_stratifikatsiya_mobilnist.